

schriften en veroordeelden de eventuele uitgave van een christelijk blad.

De overigen uit den kring hielden geregeld, zooveel mogelijk mondeling contact met elkaar, hoorden elkaars plannen en lazen uit eigen werk. Ook de mogelijkheid van een eigen orgaan werd bekeken.

En nu is daar „Ontmoeting”, Letterkundig en algemeen-cultureel maandblad, dat eigenlijk pas 1 October zijn loop zal beginnen. Behalve critieken, wil het proeven geven van hedendaagsche Nederlandsche poëzie en proza, maar ook zullen muziek, schilderkunst, architectuur en algemeene culturele vraagstukken er een plaats kunnen vinden.

Het belooft dus als het ware te brengen, wat vroeger Stemmen des Tijds en Opwaartsche Wegen bedoelden te geven. Deze beide bladen werden het praedicaat „christelijk”, het nieuwe zegt onafhankelijk te zijn van eenige kerk, partij of groep, en alleen betrekkingen te onderhouden met het „contact” der protestantsch-christelijke auteurs. Will de redactie hiermee zeggen, dat zij een anderen koers wil varen, dan Opw. Wegen, dat meermalen aan het woord „christelijk” een beteekenis gaf, die het orthodoxe volksdeel niet verstond? Maar waarom dan bewust het woord te mijden, als zij verklaart, dat zij niet van plan is te „zweven”? De principiele basis van de nieuwe periodiek is nauwer dan die van Opw. Wegen, de mogelijkheid eener christelijk-Reformatische cultuur wordt openlijk erkend en als bezielend ervaren.

De redactie zegt zich gebonden te gevoelen aan het Nederlandsche volk, zij wil zooveel mogelijk in verstaanbare taal spreken, omdat kunst zoo helder mogelijk moet zijn. Hiermee zal zij, naar wij van harte hopen, het christelijk volksdeel aan zich weten te binden. Er is weer behoefte gekomen aan kunst in onze kringen. Te lang bleven velen afzijdig staan — dat was schuld aan hun kant.

Maar de nieuwe opleving heeft steun nodig. Er zal klare taal gesproken moeten worden. Niet alleen het jargon der „hoog-literaire” tijdschriften dient vermeden, maar veel meer nog de slappe geest die het begrip „christelijk” zoo breed wist te rekken, dat het woord smakeloos werd in onzen mond. Dat was de schuld van de redacties der laatste christelijk-literaire organen.

Wil bij de ontmoeting ook het christelijk volksdeel aanwezig zijn, wil het blad niet de lijdensweg der vorige literaire periodieken voortzetten, dan zal de vox populi die het wenscht te gebruiken, ook de vox dei moeten zijn. Laten we met vertrouwen het blad begroeten en met vreugde. Al is de omslag leelijk en de inhoud nog niet geheel zooals fijnproevers die verlangen, er kan en zal wat goeds — als het niet groot is — worden verlicht, als men met Rijnsdorp kwaliteit elicht, ook voor christelijke kunst. Moge er een nieuw begin gemaakt zijn met de verschijning van dit blad, voor het culturele leven onzer kringen. Dat het tot steun zij, en gesteund worde.

Gron.

H. S.

UIT DE HISTORIE

GESCHIEDSCHRIJVING I

Tijdens de bezetting verscheen te Londen in het Nederlandsch een werk, bevattende de geschiedenis van Nederland onder het Duitsche juk. Het is getiteld: Je maintiendrai, en is geschreven door L. de Jong, die een positie bekleedde bij radio-Oranje.

In het vierde deel — het vierde jaar der nazi-tyranie in Nederland — wordt o.a. gehandeld over het verzet der kerken. Na een citaat uit een Chr. Geref. kerkbode, waarin de verzetsgeest niet aan het woord is, komt de volgende passage (blz. 200/1), waarop een gemeentelid mij attent maakte:

Nee — dan was de geest bij de Gereformeerde Kerken in Nederland anders! Het was geen toeval, dat zij het eerst van alle kerkgenootschappen van hun afhankelijkheid aan democratie en Oranje publiekelijk hadden getuigd, reeds in September 1940. En ook nadien bleef deze groote groep gereformeerden vooraan staan in de slagorde van het verzet.

Des te dieper werd het door velen binnen en buiten dien strijdvaardigen kring betreurd, dat zich vanaf 1942 in den boezem van het kerkgenootschap een theologisch conflict voordeed, dat de kerk op haar grondvesten deed beven.

Sinds enkele jaren al, had één van de hoogleraren van de Kampensche Hoogeschool — vóór de vereeniging van Algemeene en Doleerenden de Hoogeschool der Christelijk-Gereformeerden — Prof. Dr. K. Schilder, in zijn blad „De Reformatie” een opvatting inzake het genadeverbond gepredikt die van de door de Gereformeerden aanvaarde afweek. Hun Algemeene Synode had in 1905 de uitspraak gedaan, „dat, volgens de belijdenis onzer Kerken, het zaad des verbonds, krachtens de belofte Gods te houden is voor wedergeboren en in Christus geheiligd, totdat hij het opwassen uit hun wandel of leer het tegendeel blijkt”. Schilder en zijn leerlingen waren van meening, dat men de kinderen niet moest „houden voor” geloovigen, maar dat zij geloovigen waren, tot het tegendeel zou blijken. Teneinde de oneenigheden die uit dit disput voortvloeiden, te stuiten, behaalde de Algemeene Synode van 1942 de uitspraak van 1905 en bevestigde haar. Verschillende bezwaren, tegen die beslissing ingebracht, werden door de Synode van 1943 voor ongedig verklaard. Het conflict nam echter scherper vormen aan. Prof. Schilder ried den kerkeraad van Kampen — waar hij woonde — aan, de besluiten der

Synode niet te aanvaarden. Later richtte hij een soortgelijken oproep tot alle Kerkkeraden. Prof. Schilder's voornaamste medestander, de emeritus-hoogleraar Prof. Greydanus, schreef voorts een brochure waarin hij beweerde, dat men in de verklaring van 1905 maar „ondoordacht” „een-en-ander dat wel klonk, bijeengeschreven” had.

In de eerste maanden van 1944 kwam het tot een kerkelijke uitbarsting. De Generale Synode der Gereformeerde Kerken kwam begin Februari te Utrecht bijeen, en besloot een afvaardiging te zenden naar de twee kerkkeraden (Kampen en Giessendam-Nederhardinxveld) die zich naast Prof. Schilder hadden geschaard. Het gevolg was, dat de beide kerkkeraden voorloopig op hun houding terugkwamen, maar Prof. Schilder en Prof. Greydanus waren onverzoenlijk. Greydanus verwierp de verbondsbeschouwing van 1905 als „ongereformeerd en onscriptuurlijk”. Toen Schilder het hoofd niet wilde buigen, besloot de Generale Synode eind Maart 1944 Schilder te schorsen als hoogleraar aan de Theologische Hoogeschool en als emeritus-predikant van de Gereformeerde Kerk Rotterdam-Delfshaven — zulks voor den tijd van drie maanden. Al ter vergadering der Synode dienden geestverwanten van Schilder een request in, waarin zij betoogden, dat de Synode niet gerechtigd was, een predikant te schorsen. De drang tot „factievorming” bestond dus nog voort, toen het vierde bezettingsjaar ten einde liep.

Wanneer we dit lezen wrijven we ons de oogen uit. Deze beschrijving geeft een totaal verkleurd beeld van wat inderdaad is geschied.

In de eerste plaats moet de lof voor de Gereformeerde kerken met een korreltje zout genomen worden. De houding van de Gereformeerde kerken in haar officieel optreden is niet zoo daverend geweest. Ik denk b.v. aan het miserebele advies over den arbeidsdienst.

Voorts hadden hier niet onvermeld mogen blijven — al waren het niet de kerken die officieel daarin spraken — de artikelen die prof. Schilder schreef in De Reformatie gedurende de eerste maanden van den bezettingstijd. Niet omdat Schilder die schreef, maar omdat deze artikelen een geweldige nationale beteekenis hadden en nog hebben. Deze artikelen, waarnaar gegrepen werd door duizenden handen ook buiten den Gereformeerden kring, hebben de moeheid en verslagenheid doorbroken, ze hebben de veerkracht vernieuwd, ze hebben de oogen geopend voor den achtergrond van het ontzaglijk gebeuren der dagen, ze hebben doen geboren worden het geestelijk verzet.

De groote beteekenis van De Reformatie werd door de Duitschers wel onderkend. Terwijl Heraut en Standaard rustig bleven verschijnen — De Standaard met een kleine onderbreking in den tijd toen Colijn nog hoofdredacteur was — werd De Reformatie heel spoedig verboden. Dat blad was een gevaar voor de nationaal-socialisten.

In een beschrijving van het geestelijk verzet tegen het nationaal-socialisme mogen deze artikelen niet onvermeld blijven. Anders wordt aan de waarheid te kort gedaan. Misschien kan den heer De Jong de bundel „Bezete Bezit” eens in handen gegeven worden. Dan kan hij aanvullen wat hij schreef in Je maintiendrai.

De weergave van het dogmatisch verschil, dat in het kerkelijk conflict een rol heeft gespeeld, is eenvoudig belachelijk. De synode zegt: houden voor wedergeboren en in Christus geheiligd totdat het tegendeel blijkt. Dat is volkomen juist. Hier wordt ook letterlijk geciteerd, wat officieel als kerkelijke belijdenis is vastgelegd. Van Schilder en zijn leerlingen wordt gezegd: zij beweren dat de kinderen des verbonds geloovigen zijn totdat het tegendeel blijkt. Schilder laat dus de veronderstelde wedergeboorte los, en gaat een vastgestelde wedergeboorte verdedigen. Wat in dat geval de toevoeging: „totdat het tegendeel blijkt”, er nog bij moet doen is niet recht duidelijk. Blijf ik in de hier gegeven dilemmaatiken hangen, dan is er nog meer voor te zeggen om de twee standpunten precies andersom te verdeelen: de synode gaat er van uit dat de kinderen des verbonds geloovigen zijn totdat het tegendeel blijkt. Laten we daar echter niet over filosofeeren. Ieder die maar een klein beetje op de hoogte is, weet dat van deze geschiedschrijving niets deugt.

De bron van het conflict, de binding aan de gegeven leeruitspraak, die elsch haar te beschouwen als goddelijke leerinhoud, op straffe van schorsing en afzetting te leeren door ambtsdragers, wordt niet genoemd.

Ook t.a.v. het kerkrechtelijke wordt een onjuiste voorstelling geboden. „Prof. Schilder ried den kerkeraad van Kampen — waar hij woonde — aan, de besluiten der Synode niet te aanvaarden”, zoo zegt Je maintiendrai. Maar dat is zoo nooit gebeurd. In „Eerste- en tweedehands gezag” zijn de brieven aan den Kamper kerkeraad afgedrukt. Daar gaat het niet over niet-aanvaarden van de besluiten der Synode. Dat is wel de stijl geweest waarin de Synode zelf sprak. Van Schilder en Greydanus werd geëischt een aanvaarden van de besluiten der Synode. Maar Schilder schreef over bepaalde besluiten, die op de tafels der kerkkeraden lagen. En hij adviseerde niet, ze niet te aanvaarden zonder meer. Hij schreef als een bezaard gemeentelid aan zijn kerkeraad — de ontzaglijke beteekenis van des schrijvers uitdrukking „waar hij woonde” ontgaat den onkundigen lezer en wellicht ook den schrijver zelf —, daarmede bewandelende den kerkelijken weg, en in zijn schrijven ook dien kerkeraad den kerkelijken weg op stuwende. De inhoud van dit schrijven behoeft hier verder niet te worden weergegeven.

Ten eenenmale onjuist is ook de volgende zinsnede: „Later richtte hij een soortgelijken oproep tot alle Kerkkeraden”. Wat Schilder aan alle kerkkeraden zond, was een afschrift van een aan de Synode gericht brief, waarin een pacificatievoorslag werd gedaan. Toen werd die voorslag niet aanvaard. Later is wel eens gezegd, zonder Schilder te rechtvaardigen: zoo had het moeten gaan.

Over wat verder nog volgt kunnen we wel zwijgen. Van prof. Greydanus worden een paar uitdrukkingen aangehaald, zonder dat op het verband, waarin ze voorkomen, wordt ingegaan. Dat is geen fraaie methode en voert tot onjuiste geschiedschrijving.

De laatste zin van de geciteerde passage mag nog wel eenige aandacht hebben. „De drang tot „factievorming” bestond dus nog voort, toen het vierde bezettingsjaar ten einde liep”. Dat wordt hierop gegrond dat geestverwanten van Schilder bezwaar maakten tegen schorsing van een predikant door de Synode. Een bezwaarschrift indienen met argumenten ontleend aan de kerkenordening, het gemeenschappelijk accoord van samenleving, is dus uiting van partijzucht. Neen, meneer De Jong, de partijzucht werd gevonden niet daar waar het gemeenschappelijk accoord werd gehandhaafd, maar daar waar men, met terzijdestelling van het gemeenschappelijk accoord, een bepaalde partij in de kerk tot heerschappij bracht.

Hieraan moet nog het volgende worden toegevoegd: Blijkens het „voorwoord” (volgens wijlen prof. Van Gelderen een Germanisme) heeft de schrijver ook dit deel voltooid tijdens de bezetting, toen hij in Londen verblijf hield, en moest hij afgaan op inlichtingen die hem langs verschillende wegen werden verstrekt. We kunnen dus niet alles op zijn rekening zetten. Des te meer mag van hem verwacht worden, nu hij zelf alles kan nagaan uit de stukken, aanvulling en rectificatie.

We hebben hier dus weer een geval waaruit blijkt hoe slecht de in Engeland vertoevende Nederlanders op de hoogte waren van wat hier omging. Dat geldt voor de politiek, het geldt ook voor de kerk.

Sappemeer. B. JONGELING. Naschrift. Het door ds J. terecht „miserebel” genoemde Synodale advies inzake den arbeidsdienst is er gekomen, nadat aanvankelijk, in een uitstekend, klaar sprekend rapport, een goeden kant was uitgestuurd door prof. Greydanus, met anderen, die thans aan den heer de Jong een klacht over factievorming ontloken. Maar toen kwam — beducht de een, en behoeftzaam collaborerend de ander — de andere strooming los, en die heeft het heele zaakje verknoeid, en geleid tot het slappe besluit, dat tenslotte genomen werd, en dat „Londen” heeft moeten teleurstellen.

Het kwam er door de groep H. H. Kuyper, die natuurlijk een woordvoerder vond om het voor hem in orde te krijgen. Als de heer de Jong, destijds in Londen, had geweten, wie de regering te Londen werkelijk hebben gesteund, en wie, onder leiding van haar verloochenaar dr. H. H. Kuyper, haar tegenwerkten, dan zou hij anders hebben geschreven.

REDACTIE.

STEMMEN UIT "ONZE KERKEN"

DE NIWIN.

In „Trouw” van Maandag 16 Sept. j.l. vinden we een groote regeringsannonce, waarin wordt aangekondigd, een comité, van regeringswege ingesteld, met het doel: Nationale Inspanning (voor) Welzijnverzorging Indië.

In de annonce vindt U naast de middelen, waarmee men het aangegeven doel wil bereiken, ook een motivering, waardoor de regering zich tot de oprichting van de NIWIN heeft laten leiden. Men leze de advertentie. Daar deze zonder nader commentaar in het christelijk dagblad „Trouw” is opgenomen willen we hierover graag een en ander opmerken.

Het schijnt dat de regering, die inzake Indië een anti-grondwettelijke, wijd gezagondermijnende politiek voert, steunend op een volksmeerderheid, zich bindend aan internationale tendenties, inplaats van aan haar roeping, om alleen te regeren bij de gratie Gods, ondanks, misschien wel om haar parlementaire karakter tot het inzicht komt, dat een nationale daad noodig is, wil Indië voor Nederland behouden blijven en Nederland voor Indië. De eenzijdige politiek van haar voorganger, het kabinet Schermerhorn, begint zich te wreken. We zijn echter bang, dat de NIWIN, die nationale inspanning wil verwekken, een stap verder het moeras in is, voorzoover overigens in geen enkel opzicht blijkt, dat de regering van den ingeslagen weg terugkeert.

Wanneer door de NIWIN bereikt zou worden, dat de aandacht voor den feitelijken, ook de NIWIN beheerschen gang van zaken in de overzeesche politiek verslappen zou, waarvoor gegronde reden bestaat, gelet ook op het defaitisme dat zich van het Nederlandsche volk hier heeft meester gemaakt, dan kunnen we haar het beste naar de man wenschen, want dan breekt ze, ten gevolge van de huidige poli-

तिक, म
मेदे ह
रिक्स
Laat
Nation
regeeri
op het
duwen.
Wat
woord
christel
betrach
losgelat
Zook
overze
meens
zeer ge
Allee
len we
mag o
m o g e
Tegen
en ver
van fil
Later
dat de
waarach
ons be
Staatsv
overwin
bruine
tegensta

Amice
Wij b
nieuw
voor de
Want
hoe gel
oorlog
Ons v
die van
was alle
want af
schudder
die oors
werd ge
van ons
alleen m
Thans
duiden.
Mr S
mensche
hij verze
„bij 191
Troelstra
maar ge
leiding,
zoodat d
een ramp
Gelukk
wereld z
sociaale
als de he
er ten o
weg en v
ons volk
Men h
werd he
derde rij
Dat is
weg en l
mensch
Hoeze
onze hou
toch gol
Dit gold
ietwat o
tegensta
goeds va
adem uit
„goeden
hij dacht
zonder c
Maar
den oude
achter d
dadelijk
pers spr
Geen v
dynamis
alleen m
horn, zo
en hem
gelegd.
Nu gel
ment no
oude vol

de zinsnede: oep tot alle eraden zond, de gerichten werd gedaan. Later is wel ardig: zoo

wel zwijgen. uitdrukkingen l, waarin ze geen fraaie lechrijving. ge mag nog tot „factie- et vierde be- erop gegrond ar maakten de Synode. ten ontleend elijk accoord rucht. Neen, vonden niet ij k accoord met terzijde- ord, een be- bracht.

toegevoegd: en prof. Van rjver ook dit ij in Londen ichtingen die erstrekt. We etten. Des te hij zelf alles a rectificatie, vaaruit blijkt Nederlanders ig. Dat geldt terk.

ONGELING. iserabel" ge- eidsdienst is a uitstekend, t was uitge- en, die thans actievorming t de een, en de andere tje verknoid, tenalotte ge- oeten teleur-

Kuyper, die et voor hem z, destijds in z te Londen leiding van r tegenwerk- en.

REDACTIE.

RKEN

L vinden we vordt aange- ingesteld, Welzijnver-

en, waarmede ok een moti- de oprichting ze de adver- ntaar in het en willen we

ke Indië een ende politiek zich bindend an aan haar gratie Gods, entair karak- onale daad ouden blijven politiek van rhorn, begint t de Ni- ning wil d het verigens jkt, dat eslagen

worden, dat k de NIWIN overzeesche de reden be- zich van het gemaakt, dan an wenschen, huidige poli-

tiek, mee af, waar reeds het kabinet Schermerhorn mede begonnen is: de constitutionele banden van de rijksteelen.

Laat de NIWIN ons geen zand in de oogen strooien. Nationale inspanning is eerstens vereischt om de regeering voor haar politiek te waarschuwen en haar op het heillooze pad, waarop ze voortgaat, terug te duwen. Die taak is primair!

Wat de welzijnverzorging zelf betreft, zooals het woord in anglicaansche lijn liggend, hier mogen de christelijke maatstaven, waaraan we de middelen, die betracht worden behooren te toetsen, geen moment losgelaten worden.

Zoeken we de belangen van onze landgenooten overzee allereerst in ons principieele verzet, hun meer persoonlijke belangen, gelijk de onze, zijn even- zeer gebonden aan de normen van Gods Woord.

Alleen, christelijke boeken, christelijke lectuur wil- len we zelf in onze zelfstandige acties versturen, maar mag ook de NIWIN alleen maar verzenden, of anders mogen we niet medewerken.

Tegenover het sturen van artsen, het uitbreiden én verzorgen van radioprogramma's, het vertoonen van films, moeten we niet minder kritisch staan.

Laten we voor oogen houden en daarnaar leven, dat de gebondenheid aan het Woord Gods het eenige waarachtige welzijn schenkt, krachtens hetwelk we ons behooren te verzetten tegen het heulen met Staatsvijanden, maar in het welk we ook zullen overwinnen, al smaken we de victorie met blanke en bruine broeders ook pas — neen gelukkig, als er geen tegenstander meer is.

H. v. d. B. H.C.zn.

GRONINGER BRIEVEN

Amice frater.

Wij beleven ook thans weer de sensatie van den nieuwen mensch en een nieuwe wereld. Het is niet voor den eersten keer in deze eeuw.

Want wie wat ouder is, herinnert zich zeer goed, hoe gelijk gebeuren plaats had na den eersten wereld- oorlog van 1914 tot 1918.

Ons werd toen verzekerd, dat de menschen na '18 die van v o o r '14 niet meer konden verstaan. Zoo erg was alles nieuw geworden. En dit had zijn voordeelen, want afgezien van de toenmalige oorlogsmisdadigers, schudden wij de verantwoordelijkheid voor hetgeen die oorlog te zien gaf, en dat eerst zoo beschaamd werd geacht voor den cultuurmensch van dien tijd, van ons af. De schuldige lag op het kerkhof. Wij zagen alleen maar vooruit.

Thans weten wij wat die beweringen werkelijk be- duiden.

Mr Slotemaker de Bruine, een der nieuwste menschen, zegt in een politiek perspectief, hetwelk hij verzorgt in het tijdschrift: „De Nieuwe Stem“: „bij 1918 vervult ons een gevoel van spijthoed. Troelstra vergiste zich, maar wat jammer; had hij maar gelijk gehad. Hij had wel contact met volk en leiding, maar die factoren waren toen nog te zwak zoodat de burgerlijke maatschappij zegevierde“. Welk een ramp!

Gelukkig is dit niet heelemaal juist, want de nieuwe wereld zegevierde toen toch in Duitschland, waar de sociaaldemocraten de macht kregen toegeworpen en, als de heer Slotemaker de Bruine nu opmerkt, er waren er ten onzent, die zeiden: wij werpen ons verstand weg en voeren de revolutie ook hier in. Alleen maar — ons volk was toen nog niet rijp voor dat moois.

Men had het in Duitschland eenigen tijd en daarna werd het nog nieuwer, toen Hitler en de zijnen hun derde rijk stichtten.

Dat is echter overwonnen. Het oude is nu voorgoed weg en het nieuwe is daár; onverwinnbaar. De nieuwe mensch leidt ons vroolijk de nieuwe wereld binnen.

Hoezeer alles nieuw geworden is moge blijken uit onze houding tegenover hetgeen voorbijging. Voorheen toch gold de regel: van de dooden niet dan goeds. Dit gold van de menschen. Busken Huet maakt ergens, ietwat ondeugend, de opmerking, dat iemand het zijn tegenstanders niet gemakkelijker kon maken, ook wat goeds van hem te zeggen, dan door zelf den laatsten adem uit te blazen. Zoo was het ook altijd voor den „goeden ouden tijd“. Rousseau keek er nog naar, als hij dacht aan de gouden dagen van niet dan natuur zonder cultuur.

Maar wij — de nieuwe menschen — gruwen van den ouden tijd, inzonderheid van dien, welken wij pas achter den rug hebben. Nooit weer zóó; dat stond dadelijk bij de vrijmaking onder ons vast. Heel de pers sprak zoo. Ik geloof haast zonder uitzondering.

Geen woord dus meer daarover. Wij zien slechts dynamisch vooruit. Grootsche figuren, ik noem nu alleen maar de meest representatieve, prof. Schermer- horn, zouden ons zoo de nieuwe wereld binnenleiden en hem werden dan ook de regeerteugels in handen gelegd.

Nu geloof ik niet, dat er velen zijn, die dit experi- ment nog mooi vinden. En dat wij nog niet al het oude volkomen kwijt zijn, blijkt ook nu weer, want

voorheen gold de regel, dat wie hier mislukte, in Indië nog een kans kreeg, en het bleek, dat wij deze gedachte nog kenden, maar hoe dit ook zij, de wereld is nu eenmaal nieuw en met het oude kunnen wij niets meer worden.

En dit brengen wij tot uitdrukking door te spreken van den dood der bourgeoisie, der burgerlijke maatschappij en het verdwijnen van den burger. De nieuwe mensch is geen individualist als de burger, maar ge- meenschapswezen.

Toch kan het niet kwaad zijn, als wij ons trachten te herinneren, hoe die burger er eigenlijk wel uit zag. Wij mogen toch geschiedenis schrijven?

En nu wordt ons dit door de nieuwe menschen niet moeilijk gemaakt, want omtrent den burger bezitten wij een zeer uitgebreide literatuur en ik zal, als ik met behulp daarvan enkele trekken van die ver- dwenen menschensoort tracht weer te geven, U niet vermoeden met een lijst van schrijvers en van boeken. Zij zijn zeer talrijk en van allerlei soort: socialisten, humanisten, dialectische theologen — deze vooral — wijsgeeren, kunstenaars, romanschrijvers. Het is een tamelijk groot leger. Welnu — de burgerlijke wereld — de burger werden in de achttiende eeuw geboren, vóór 1789 voorbereid, na dien datum verwezenlijkt. In de negentiende eeuw voltooid.

De menschen waren niet allemaal gelijk, maar miktten wel op hetzelfde doel, werden geleid door ge- lijke beginselen.

Daar waren autonomen en heteronomen, optimisten en pessimisten, tevreden en opstandelingen. Maar, zooals iemand in onze dagen terecht opmerkte, de pessimisten waren geen opponenten, eigenlijk meer exponenten der burgerlijkheid.

Ik wil nu trachten de beeltenissen van den nu ver- dwenen mensch, den burger en van den nieuwen, die zich thans laat hooren, naast elkander te zetten. Dan valt het geweldige verschil het best op. Dat spreekt.

Welnu — de eerste en voornaamste trek van den burger was, dat hij de oude kerkelijke dogmata, dat hij het Woord Gods, dat hij ook God losliet, zich van den Drieëenigen God emancipeerde, omdat hij Hem niet meer noodig had, althans niet voor dit onder- maansche en het tijdelijke leven. Hij was autonoom, zijn eigen heer en meester. Hij was niet altijd onge- loovig, noemde zich, als hij den tijd miste om atheïst te worden, deïst. Maar dit stond wel vast, dat, moge God nog in den hemel zijn, de mensch zich hier op aarde zelve had te redden en dat ook zeer goed kon. Hij had zich eindelijk ontworsteld aan het oude geloof, dat hem zoo afhankelijk, onvrij maakte. Hij was ver- lost van de knellende banden van dat oude kerkelijke dogma.

De dialectische theologen stellen den heteronomen mensch, den geloovige in de burgerlijke maatschappij, geheel naast den ongeloovige. Zeker, hij geloofde nog in God, en hield nog vast aan den Bijbel en sprak ook, zij het al te gemakkelijk, van zonde en vergeving, maar ook hij wilde zich in de nieuwe burgerlijke maatschappij geheel op zijn gemak gevoelen. Daarenboven zocht hij de verzekering voor het eeuwige leven en dat was ook al niet storend voor zijn doen.

Een burgerlijke ongeloovige dichter had er alleen maar zijn spot voor over en hij deed dan den christen- burger zeggen:

Hemel, mijn ziel is vermoeid en versmacht naar een beter hiernamaals,
Neem haar op — evenwel haast is er niet bij de zaak.

Hier is dan geen sprake meer van een Christen- burger maar van den verburgerlijkten christen. De nieuwe wereld had den christen voorgoed te pakken. Wat ook thans weer gezien wordt. De verburgerlijkte christen was over heel de lijn individualist. Hij was bezorgd voor de eigen ziel en voegde alleen bij de veiligheid hier de verzekerdheid voor de eeuwigheid.

Zoo kon hij met de ongeloovige humanisten heel goed samengaan.

Wat dit aardse leven dan betreft. De humanist kende de groote waarden voor het leven evengoed als hij. En van een tegenstelling tusschen geloovigen en ongeloovigen moest hij niets hebben. Hij haatte de antithese. Hij begeerde de synthese.

Zoo was dan de burger.

En dan was er ook nog de opstandeling, een Byron en Shelley in Engeland, een De Vigny in Frankrijk, een Multatuli in ons land, en zij klagden over de modderspatten, die zij, aan den kant van den weg, opliepen, als het rijtuig van den burger, Droogstoppel, hen passeerde, maar hun ontevredenheid kwam vooral voort uit het feit, dat zij aan den kant van den weg stonden en zij hadden dit voornamelijk aan hun eigen gedrag te wijten.

De burger mocht ongeloovig of religieus zijn, hij beminde de maat, de grens. Hij was rationalist en hield alleen van de romantiek in de uren van rust, als hij een roman of gedicht wilde lezen, of als hij naar den schouwburg ging.

Nu is het wel duidelijk, als wij rondom ons zien, dat dit type mensch geheel is verdwenen. Voor de menschen dan, die mogen meetellen.

De sterke nieuwe mensch van thans is niet ongod- dienstig, waarom zou hij het, maar hij heeft toch met God en Zijn Woord, voor den opbouw van het nieuwe

leven niets te maken. Hij kan zich zelf redden en de groote waarden, die hij behoeft, diept hij wel op uit de eigen ziel. Het humanisme behoeft juist thans niet onder te doen voor het Christendom. En geloovige christenen, de heteronomen van onze dagen, erkennen dit ook.

De humanist zegt: de mensch is goed en er is alle reden om optimist te zijn ten aanzien van de toekomst. Laat de geloovige daartoe kracht zoeken in zijn religie, de humanist vindt alles wat hij behoeft in zich zelf.

Het hindert hem dan ook niet den heteronoom te hooren gewagen van God en het Woord van God, want hij begrijpt: dat is dan „dialectisch“. De optimist ziet alleen de levenslijn en zegt, dat alle menschen één moeten zijn. De dialecticus spreekt van de doodlijn, waaronder alles ligt gebukt, maar onder die lijn is toch ook alles van gelijke kracht, en wij mogen weer geen onderscheid maken op allerlei terrein tusschen geloovigen en ongeloovigen. De antithese moet worden „doorbroken“. Autonomen en heteronomen kunnen heel goed samenwerken. Evenals onder de burgerlijke — maar wat begin ik nu? De nieuwe mensch vergist zich niet, als mr Troelstra weleer; het is met de bur- gerlijke maatschappij nu gedaan. En met den burger meteen.

En mocht ook nu de opstandeling niet ontbreken, dat komt gewoonlijk omdat hij nog aan den kant staat. Voor modderspatten behoeft hij nu niet te vreezen. Het is immers de romantiek die won.

Ziehier dan de voornaamste trek uit het portret van den burger en dat van zijn opvolger. Moogt gij het verschil niet zien, denk dan aan Uilenspiegel, die beloofd had alle wanden van de kasteelzaal met schil- deringen te bedekken, en, nadat hij in gebreke was gebleven, zei, dat zij, die schuldig stonden aan een booze daad, niet konden zien. En toen loofden alle be- zoekers het afwezige kunstwerk om prijs.

Hier zijn de trekken werkelijkheden, en het verschil is onmetelijk groot. En als er nog zijn, die dit niet zien, zij mogen verdwijnen; het zijn ouderwetse menschen, doode lieden, die men vergat te begraven.

Mr Slotemaker de Bruine teekent ze met een enkelen krachtigen haal. Er zijn, zegt hij, nog antirevolutio- nairen en christelijk-historischen, die alleen maar kijken naar de vorige eeuw.

Wie wil meedoen moe't het verschil willen zien, en haten, wie ging, om lief te hebben, die kwam.

En de antithese-lieden behoorden schuil te gaan, met schaamte over hun achterlijkheid. Men zou hen kunnen dulden als zij zwegen. Als Thorbecke zei tegen Groen: waart gij maar een stille partij.

Maar dit is al weer een onbehoorlijke herinnering...

Nu wees ik op een enkelen, zij het den voornaamsten trek, in de twee gelaten. Ik wil, om het verschil nog duidelijker te doen zien, in een volgende brief de vergelijking dezer contereitsels dus voortzetten.

Met hartelijke groeten
en heilbode uw toegenegen

MARNIX.

PERSSCHOUW

„Hebben wij ons zelf overleefd?“

Een lezer schrijft ons:

Professor Diepenhorst's brochure „Hebben wij ons zelf overleefd?“ is in „De Reformatie“ wel danig onder de loupe genomen. Vermoedelijk zullen velen gedacht hebben: „De Reformatie, nu ja... geen wonder, dat die er geen goed woord voor heeft“.

In „Onze Vacatures“, Christelijk Schoolblad, vond ik in- liggende korte bespreking (nummer van 12 Sept. l.j.). Ik weet niet, van wie ze is, maar ik vond de inhoud interessant ge- noeg, om U het knipsel te sturen.

Hier volgt het stuk:

Hebben wij ons zelf overleefd?, door Prof. I. A. Diepen- horst. Uitgave Kok, Kampen.

Na lezing van deze brochure van 27 blz. zijn we geneigd de titelvraag, wat den auteur betreft, bevestigend te beant- woorden. Hij heeft bewezen niet meer tot de leidinggevende figuren te behooren. De brochure, die tracht 'n tijdbeeld te tee- ken en daarover enkele verlossende opmerkingen kwijt te raken, teekent den schrijver in zijn gemis aan originaliteit. Naast algemeenheden als zedenbederf, burgerlijkheid, kerkisme, Zondagschristendom, brengt hij als hoofdoorzaak van de he- dendaagsche Christelijke depressie op het tapijt: het ontbreken van leidende figuren en het weinig gezag hechten aan synoden door velen. Doelt de schrijver op de onlusten in de Geref. Kerk, dan is hij toch wel erg eenzijdig, door zijn eigen visie in deze zaken in een regeltje als de waarheid neer te pennen. Ook zijn beweringen aangaande Barth laten ons met een vraagteken zitten. Is Barth nu goed, of is hij funest voor de Nederlandsche kerk? Ook smaakt het ons niet, wanneer een professor door een paar goedmooide burgermansgeestigheides de waarheid van een wetenschappelijke bewering wil adstru- eeren. De laatste 5 blz. breken een lans voor een Christelijke staatkunde. Ook hier geen bewering, of zij was ons reeds van overlang bekend. Op blz. 27 weten we nog steeds niet, of we ons zelven overleefd hebben en waarom de auteur die vraag eigenlijk gesteld heeft.

Het brochure'tje is symptoom van wat vandaag in de synodoeratische jeugdleiding wordt aanbevolen... Daarom spreken we erover — op officieel verzoek trouwens.

K. S.